

SOFI DE BAER

Tajna majki

Prevela s francuskog
Nela Matić

■ Laguna ■

Naslov originala

Sophie de Baere

LE SECRET DES MÈRES

Copyright © 2025, éditions Jean-Claude Lattès

Translation copyright © srpskog izdanja 2026, LAGUNA

Ribensu, Klaransu i Pjer-Igu

*To su bili dani
Nismo znali za strah
Svaki novi dan imao je ukus meda
Uzimao si me za ruku
Pratio si moj glas
Bili smo mladi i verovali smo nebu
To su bili dani, E. Marne/E. Raskin, 1968**

*Neizgovorene reči čine pokojnike toliko teškim
u mrtvačkim kovčezima
Anri de Monterlan, 1895–1972.*

* *Le Temps des fleurs* je francuska obrada ruske kompozicije iz 1924. za koju je reči napisao Edi Marne, a sa velikim uspehom izvodila francuska pevačica Dalida. (Prim. prev.)

KOLET

Prvi dan

5. avgust 2004. godine

Kako se voz približava, tako mi beže uljudne rečenice koje sam pripremila u toku puta. Od straha mi se obrazi boje purpurnom bojom, a oči mi gore. Srce počinje jače da mi udara u grudima. Kao da je iznenađeno mojom obamrlošću, te pokušava da me oživi. Nema više vremena za to. Brže, Kolet. Brže. Ne greši ono. Istina je: još uvek nemam ni naznaku početka. Ništa. Samo besmislice. Nemam ni najprostiju rečenicu kojom bih mogla da počnem. A volela bih da između usana čuvam jednu rečenicu koju bih naučila napamet, usudila se da je prošapućem, kojom bih zauzdala reči da mi ne izlete pravo njima u lice, koja bi sprečila druge, loše, ružne reči da potru moju dobru volju. Jer u meni, zapravo, ima reči i rečenica i za izvoz, niti mi one predstavljaju problem niti me užasava da sa njima razgovaram. Ni najmanje. Mene bi užasavalo da to učinim bez zadržske, da se u meni iz čista mira oslobodi čitav rečnik koji bi iznenada otvorio ranu nastalu tokom ovih dugih godina naše razdvojenosti. Ne, ne mogu

tako. Moram da se potrudim da pronađem prave reči, prve posle dugog odsustva. Te prve reči su važne. One određuju ton razgovora, utiru put njegovom nastavku. Moram napokon da saznam, da razumem. Da presečem tišinu i saznam priču. Istinitu priču.

Mart

8. januar 1953. godine

„Opet sam to uradio.“

Siroti mali vojnik stajao je tu, u dovratku, sa ozbiljnim izrazom lica krivca. Mart je presavila pokrivač preko još uvek mlake cigle i, pruživši mu ruku, pridružila mu se bez reči. Nisu smeli da prave buku.

Čvrsto stežući dlan jedno drugome, deca su krenula stazom koja deli kuću od pomoćne zgrade. Hodali su pod plavičastom kišom koju je obasjavao okrugli mesec. Utonula u gustu tminu Lisjenovog sobička, Mart je izvukla kutiju šibica iz džepa i kresnula jednu. Dok su joj plamičci lelujali na obodu trepavica, malena je razgledala oko sebe. Na stolu su stajale kore od voća, ljuske od oraha i petrolejska lampa. Podigla je stakleni poklopac sasvim polako, zapalila fitilj drugom šibicom i pružila lampu dečaku koji je zurio u nju zabrinutih očiju. Mart je izvila usne u širok osmeh.

Prišla je razmeštenom krevetu i skinula sa njega mokre čaršave da bi ih odnela preko puta, u kuhinju imanja. Pošto

ih je potopila u još uvek mlaku vodu kazana za pranje veša, ostavila ih je da se natapaju nekoliko minuta, iscedila ih, ponovo zakoračila u papučama na stazu posutu injem i odnela Lisjenu čistu gomilicu veša. Pod svetlošću stare lampe deca su okačila veš na žicu razvučenu između drvenih greda. To se dešavalo već treći put te nedelje. Ogistin će sasvim sigurno pući od besa. A zatim će ponovo naterati Lisjena da spava bez čaršava i pokrivača, kao pas na slamenom krevetu.

„Kreni za mnom“, prošaputala je Mart.

„Plašim se. Sigurno će me ubiti.“

„Kreni za mnom, kažem ti. Biće sve u redu, Lulu. Obećavam ti.“

Lisjen i Mart prešli su iz pomoćne zgrade u toplu, ušuškano kuhinju tog usamljenog imanja, koje su svi i dalje nazivali *Ukletim zaseokom*. Nekada davno kućice i okolna zemlja pripadale su jednoj porodici seljaka, ali su otac i stariji sin nastradali u Velikom ratu. Ostali su samo majka i mlađi sin. Posle nekog vremena dečak je umro tu, tako kažu, pod kopitima svoje kobile. Pričalo se i da se starica odala alkoholu i da je ostavila zgrade u jadnom stanju, da je svoje tužno bivstvovanje okončala nezgodnim padom. Kada su budzašto postali vlasnici *Ukletog zaseoka*, Martini roditelji spasli su šta se spasti moglo, što će reći, ne bogzna šta. Štalu, pomoćnu zgradu, ambar i samo jednu od četiri kuće, koliko ih je nekada bilo.

Preostali ugarci polako su se gasili u peći i dvoje dece joj je prišlo da zgreje svoja sleđena telašca. Izuzev dobovanja kišnih kapljica po prozorskom staklu, u kući je delovalo tiho. Posle izvesnog vremena Mart je povukla Lisjena za rukav i ugurala ga u dugački hodnik. Za razliku od svog starijeg brata, kao i Ogistin i Serža, čije su spavaće sobe bile na spratu, devojčica je spavala u prizemlju. Iz nekog razloga, Mart nije

znala zašto, roditelji su joj još kao sasvim maloj preuredili nekadašnju ostavu u prizemlju u spavaću sobu.

Čim se zvono oglasilo daleko u noći, Mart je dala znak Lisjenu. Skriven u mračnom hodniku, siroti dečak drhtao je kao pokajnik.

„Dođi sa mnom, Lulu. Nije ništa strašno.“

Stidljivim korakom Lisjen je krenuo ka Martinom krevetu na rasklapanje i uvukao se unutra. Devojčica im je navukla jorgan do brade i Lisjen je imao osećaj da tone u mekano testo koje uliva sigurnost. Mart je ugasila petrolejsku lampu koja je stajala u ćošku i ušuškala se u dečakovim mršavim rukama. Sklopili su svoje andeoske kapke.

Ponovo je kasnila. Povrh svega, kada je ušla u kuhinju, njeni roditelji, brat i Lisjen već su sedeli oko velikog stola. Serž, njen otac, umakao je hlepčić sa maslacem u šoljicu kafe sa mlekom iz koje se izvijao beličasti dim. Mart je zauzela mesto pored njega, a Ogistin je jadikovala. Čerka joj zadaje toliko muka. Prava je usijana glava. Bezizražajnog lica, majka je nasula malo toplog mleka u činiju i pružila joj je. Mart ga je brže-bolje popila. Zidni sat otkucao je sedam sati, a učitelj otvara ulazna vrata u osam i trideset. Trebalo je da pohitaju. Put od zaseoka je dug i strm.

Kada su krenuli, Mart je zavukla svoju šaku u Lisjenovu i oboje su, na neukrotivom jutarnjem vetru, potrčali pre nego što su se popeli na bicikle, daleko ispred najstarijeg dečaka, koji se sporije kretao i koji je, pre svega, odbijao da ga vide sa Parižaninom. Tako su nazivali decu koja su kroz Program socijalne zaštite bila slana na selo. Porodice koje ih prime dobijale su nadoknadu od francuske države

dok siročići, koji su u najvećem broju slučajeva pomagali u poslovima oko imanja, ne napune trinaest godina. Neki su ih zvali nadimkom *Mali Parižani*. Lisjen je bio jedan od njih. Prošle su već dve godine otkako je dečkić stigao ovde, na ovo ostrvce koje katkad gutaju magla i sneg, a katkad letnje žege. Dve godine otkako je Lisjen prvi put kročio u Morvan pun bujnih trava, niskih granitnih planina, uspavanih jezerca i gustih šuma punih trnja.

Tog dana posmatrao je kroz prozor voza živahne potoke i duboke udoline koji su podsećali na napukline u stenama. Zamišljao je život koji će voditi na toj zemlji. Šetnje kroz šumu, životinje. Mladunce lisice, divlju svinju sa prasićima. Možda nekog vuka, poput onih koje je crtao ugledavši se na albume složene abecednim redom na polici u njegovoj staroj učionici. Ta slika ga je podsetila na sirotište. Na njegov zadah na crkvene relikvije i mastionicu. Na usamljenu kapelicu, dečju put spremnu na batine, na igre bez radosti. Na dvorište za odmor koje je samo nazivom podsećalo na odmor.

Gledajući kroz prozor, dečkić je zamišljao obrise svoje nove porodice, majke i oca koji će ga hraniti, koji će se sa njim grejati pored kamina pričajući mu priče. A zatim je zamislio brata i sestru. Dvoje dece iz unutrašnjosti koja će ga naučiti o cveću, zverkama, krajolicima, prečicama i tajnim kucima tog kraja. Piškiće uz isto drvo, spravljaaće napitke od blata i sluzi puževa. Smejaće se dok im se ne razglavi vilica. Tokom čitavog puta Lisjen se sa uživanjem sladio tim iščekivanjem.

Ali kada je kročio na zemlju Ležandrovih svojim nožicama od pamuka, naišao je samo na Ogistinine razroke oči, ispucale šake i bluzu isflekanu krvlju zeca kog je upravo odrala. Za nekoliko sati putovanja Lisjen je prešao iz gungule na pariskoj železničkoj stanici u tišinu i grubost

ljudi sa sela. Još uvek nije znao da ga, u zaklonu krošnje mlade leske, čeka jedna devojčica njegovih godina, čije srce i osmeh kucaju.

Dvorište. Ledeni vetar otvara rupe u snegu.

Poređani u vrstu pred vratima škole, učenici su izgledali skamenjeni. Mart je posmatrala Lisjena. Kolena koja mu drhte, oborena ramena. Bilo joj ga je mnogo žao, bila je mnogo ljuta. Siroti dečak bio je obučen u kratke pantalone i kabanicu od filca koja, kada se jednom pokvasi, postaje teška za nošenje. Ta jadna odeća bila je deo zimske presvlake koju su jedanput godišnje slali iz Programa socijalne zaštite. Kao i mnogi drugi šticećnici, Lisjen je maštao o dugačkom vunenom kaputu. Ne samo što mu je bilo hladno ispod ogrtača bez rukava već ga je, pre svega, bilo stid što je obučen kao i drugi Mali Parižani.

U tom mešovitom odeljenju nije bio jedino siročić doveđeno iz pariskog okruga. Od dvadesetak đaka osmoro ih je došlo preko Programa socijalne zaštite. Govorilo se da su u nekim selima šticećnici bili još brojniji.

„Uđite, deco“, rekao je gospodin Midal.

„Dobar dan, učitelju“, odgovarali su mu đaci jedan za drugim ulazeći od najmanjeg do najvećeg u hodnik i kaćeći svoje mokre stvari na bakarni čiviluk.

Za Mart i Lisjena, daleko od imanja i tamošnjeg kuluka, mirisi voska sa đaćkih klupa i krede pretvarali su se u blagotvorno bekstvo. Voleli su da uče tablicu množenja i deļjenja, mapu Francuske sa svim okruzima i prefekturama, anatomiju ljudskog tela, nazive biljaka koje su brali, a potom

lepili u herbarijume. Deteline sa četiri lista, klenove ili bele vrbe. Kandilice i orlove nokte.

Važno je naglasiti da je gospodin Midal bio veoma blag prema svojim učenicima. Glasom punim dobrote poput uspavanke ulivao im je sigurnost. Da su na svom mestu. Da se osećaju manje ubogim. Kada se nađe u učionici, Mart više nije samo kći *Ukletog imanja*, ona postaje dobra, koncentrisana učenica koja sluša nastavnika, devojčica sa dobrim ocenama i uspehom. Lisjen pak zaboravlja na metalni medaljon koji mu se lepi za kožu na grudima, tu ogrlicu sa brojem koja mu je, kao i svim Malim Parižanima, poslužila za upis u školu.

Tokom odmora Lisjen se najčešće igrao sa Mart i Žilom Gastjeom, još jednim večito nasmejanim šticienikom koji je živeo sa još trojicom dečkića nalik njemu kod veoma ljubazne udovice koju su zvali „bakica“. Lisjen je bio izuzetno dobar u igri klikerima. Često mu se dešavalo da osvoji džombu, najveći kliker, i da ih zatim slaže u metalnu kutijicu za keks *Sen Mišel* koju mu je Serž dao. Ali po izlasku iz škole, bez učiteljeve zaštite, bila je to druga priča i Lisjen bi ponovo postajao ta sirova, lako prepoznatljiva stvarčica. Svake večeri posle časova ponovo bi postajao onaj mališan iz Programa koga bi *normalna* deca zasipala uvredama. Lokalci. Kojima se oči sjaje od ponosa i prezira.

I Mart je psovala, pesničila se i šutirala, primoravala ga da uzdigne glavu, da se svađa, da se bori. Nije dolazilo u obzir da bude uplakana kukavica. I dečak bi se uspravio, podsetio bi se gde treba da uperi pogled. Ka njenim razmaknutim prednjim zubima, krupnim očima. Ka njenim već razvijenim manirima ženice.

Lisjenu je bilo sasvim jasno da Mart nije kao druge devojčice. Spremna na sve, provlačila se kroz svaki procep

koji vodi u pustolovinu, bila ona stvarna ili izmišljena. Zamisljala je da će napustiti njihovo usamljeno imanje i živeti različite živote. Biće umetnica, glumica, pevačica, a zašto da ne, i istraživačica. Ali trebalo je još da se strpi, i dalje je bila premlada. Mart je bila gladna sveta.

Na putu kući, jašući na biciklima, deca su smišljala igre i smejala se. Zadirkiivali su jedno drugo. Ljutili su starijeg brata, koji se prema njima odnosio kao prema gluperdama ili kretenima. Očaravali su se oblacima u obliku dvorca ili aviona i pratili ih. Tokom čitavog puta dugog gotovo četiri kilometra koji je delio državnu školu od *Ukletog imanja*, Lisjen i Mart gazili su točkovima preko svih pljuvanja i modrica koje su tog dana zaradili.

Čim bi stigli na imanje, morali su ipak da se pokore. Prvo malo domaćeg hleba i pekmeza da se prezalogaji, zatim, za Mart i njenog brata, domaći zadaci koje treba uraditi. Lisjen je retko kada imao tu priliku. On je pre svega morao da obavi zadatke koje mu je majka-hraniteljka dodelila još nekoliko meseci ranije. Da poseče travke koje su nikle između kame-nja, da počisti kameni pod, da nahrani kokoške i dva praseta. Da donese vodu sa bunara za stoku. Da nacepa drva.

Za večerom je Lisjenu bilo dozvoljeno da sedi sa porodicom za stolom, ali ako dečkić ne bi ispravno obavio svoja zaduženja, Ogistin bi mu dala samo kačamak i jabuke. Tih dana, dok joj je majka bila zaokupljena pranjem sudova, Mart bi pronalazila izgovore da ode do štale da nešto proverii i donosila bi Lisjenu ostatke kolača ili sira.

Čim je zakoračila preko praga, Mart je predosetila da će to biti jedna od šugavih večeri. Po majčinom izrazu lica videla je da joj je dan bio loš. Prepoznala je taj bezosećajni pogled,

ljutnju koja kao da već kulja iz usta, krupne šake stisnute visoko na kukovima.

„Gde si stavio pare za hleb?“

„Nisam ih ni pipnuo, zaklinjem ti se.“

„Ne pokušavaj da me preveslaš, Lisjene. Gde si stavio novac? Bio je na prozorskoj dasci, a pekar ga nije pronašao.“

„Nisam ja, Titin. Nisam ja.“

„Ko je onda?“

Ogistin je na kraju ućutala. Stisnuvši tanke usne, iscepala je list iz jučerašnjih novina koje su služile da nad njima ljušti i izašla iz kuhinje. Minut kasnije stala je pred Lisjena sa bokorom ubranih kopriva u izgužvanom papiru.

Oborene glave, pogurenih leđa, dečak nije izustio ni reč. Okrenuo se prema prozoru i zagledao se krupnim plavim očima u brest osvetljen mesečinom. Kako su godine prolazile, tako mu je staro drvo postalo neka vrsta druga, anđela-čuvara. Mart i on često su se zabavljali prateći kratkim prstima njegove bore stogodišnjaka, pogađajući kakav se nevidljivi svet skriva pod njegovim lišćem. Iščekivali su da začuju galamu sa zabave, lepet krila vile, mač konjanika kako preseca vazduh. Nekih večeri bi se, dok porodica spava, krišom našli ispred pomoćne zgrade i prikućili se sasvim uz drvo. Slušajući sopstveni dah. Sakupljajući jedan po jedan udah, udišući njegovu snagu.

„Dolazi ovamo da ti pokažem kako će te proći volja da to ponovo uradiš!“

Spuštenih gaćica, gole zadnjice, Lisjen je prikovao pogled za brest i stisnuo zube. Mart je počela da jeca, ali Ogistin za to nije marila i nastavila je da bičuje njegovu detinju kožu. Mart je bolelo, duša ju je mnogo bolela. Kao da joj peckanje koprive ulazi kroz vene i kida dušu devojčice.

Za razliku od Mart, Lisjen nije odavao ni glasa. Pošto je živeo sasvim blizu prasića, sigurno je mislio da je i njegovo meso životinjsko. Meso koje hranimo, koje ponekad pomazimo. I koje jednoga dana prožderemo.

Bilo je to u rano poslepodne jednog četvrtka, onog dana u nedelji kada nema škole. Serž i Ogistin otišli su na godišnji sajam na kom će provesti čitav dan. Najstariji sin je bio na verskoj nastavi, a zatim će ostati da se igra u selu sve dok mu se roditelji ne vrate kući. Tog jutra Lisjen je pomuzao krave u štali, a zatim je odložio bidone sa mlekom u ostavu. Za to vreme Mart je prebirala sočivo.

Peć je pucketala u kuhinji i mirisalo je na drvo. Sedeći bokom uz bok, Mart i Lisjen tiho su ćućorili. Odmah zatim iskrali su se i uputili ka niskim planinama koje su se ukazivale u daljini, iza zaseoka. Do njih su se popeli stazom uz reku. Više im nisu bile dovoljne četinarske, bukove i kestenove šume koje su ih sa obe strane jedinog kamenitog i strmog puta odvajale od sela. Znali su sve puteve i prečice kroz njih napamet. Ne, ovoga puta će otputovati na drugu stranu, na sever, kroz veliku šumu. Dok su se sinoć bavili prasićima, Mart i Lisjen skovali su plan o bekstvu.

Mahovina se ulegla pod njihovim đonovima, nemirnim pogledima pratili su oblake, probijali su se između jela. Nijednom se ne požalivši, nijednom ne uzdahnuvši. Kretali su se sve brže i brže, pružajući korak, pevajući sve glasnije da bi se ohrabрили. Obuzeti živošću sopstvenih glasova, nakratko su se razdvojili da bi sakupili plen. Uvelo lišće. Grančice.

Šišarke. Iako su mu prsti ispucali od promrzlina, iako su mu leđa bila umorna, Lisjen se pokrenuo kao nikada pre. Nalet blagosti i snage potekao mu je venama i nosio ga da prikupi što više blaga.

Posle izvesnog vremena, kada su se napokon rešili straha, seli su pored malog vodopada. Mart je odlučila da umoči stopala u ledenu vodu i izazivala je Lisjena da i on učini isto. Odlučno je odbijao.

„Ti si samo obična kukavica“, rekla mu je.

Smejala se glasno i potopila noge sve do kolena. Međutim, ubrzo je primetila crne, okruglaste oči riba koje plivaju u reci.

Nikako ne sme da viče, treba da zažmuri da bi odagnala strah.

Uzalud.

Kada joj se jedna od njih pilepila uz nogu, toliko se prepa-
la da nije uspela da spreči vrisak. Lisjen se zacenio od smeha.

„I ko je sad kukavica, a? Mnogo si mi sad pametna...“

„Začepi, Lulu.“

Mart se u početku malo durila, ali je posle dva minuta počela da se smeje sa njim. Tako joj i treba, pomislila je.

Lisjen ju je uzeo za ruku i legli su u mahovinu. Jedna ptica grabljivica krešteći im je kružila tačno iznad glava i svojim dečjim očima iznenada su zapazili koliko je veličanstven krajolik oko njih. Napukline na deblima. Divlje vode. Vedro nebo koje se probija kroz iglice jela. Dok su gledali kroz krošnje drveća, brisale su im se misli o svakodnevnim mukama. Nema više snega koji treba počistiti, životinja koje treba nahraniti, mleka koje treba pomusti. Nema više udaraca po zadnjici. Voleli bi da ostanu tu, u toj surovoj, divljoj prirodi. Zajedno i zauvek.